

โรคหน้ารู้ โรคหน้าหนาว

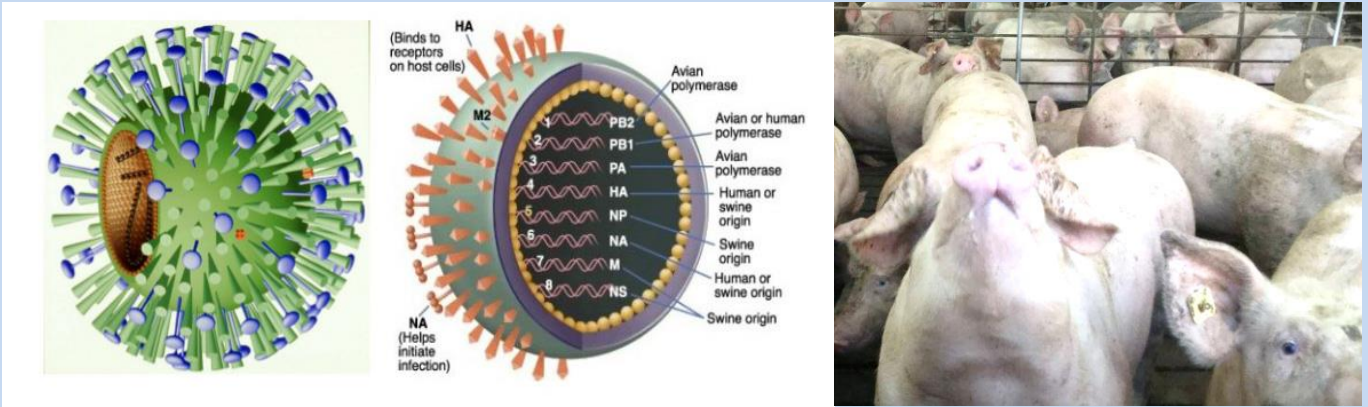
ตอน : ไข้หวัดใหญ่สุกร

น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

ในที่สุดเดือนพฤศจิกายนก็วนกลับมาหาเราอีกรอบ ช่วงปลายฝนต้นหนาวเช่นนี้ โลกกำลังเปลี่ยนแปลงฤดูกาล ปรับสมดุลอากาศ แสง ลม อุณหภูมิ ความชื้นกันใหม่อยู่ แน่หนอนว่าช่วงนี้หลายคนคงเริ่มมีอาการไม่สบายเนื้อไม่สบายตัว ไอ จาม อาจแค่เป็นหวัดเล็กน้อย มีน้ำมูก หรือบางคนอาจเป็นถึงไข้หวัดใหญ่กันเลยทีเดียว ถือเป็นช่วงทองของโรกระบบทางเดินหายใจ อุบัติการณ์และรายงานโรคระบาดคองพุ่งสูงในเกือบทุกโรงพยาบาล ในเมื่อคนเป็นได้ รู้หรือไม่ว่า สุกรก็เป็นไข้หวัดใหญ่ได้เช่นกัน ทั้งยังเป็นโรคที่จำเพาะในสุกรอีกด้วย เชื่อว่าส่วนใหญ่คงไม่เคยได้ยินมาก่อน อาจงงว่ามีโรคนี้ในสุกรด้วยหรือ และเกิดคำถามว่าโรคนี้สำคัญอย่างไร ไปหาคำตอบกันได้ในบทความนี้เลยครับ

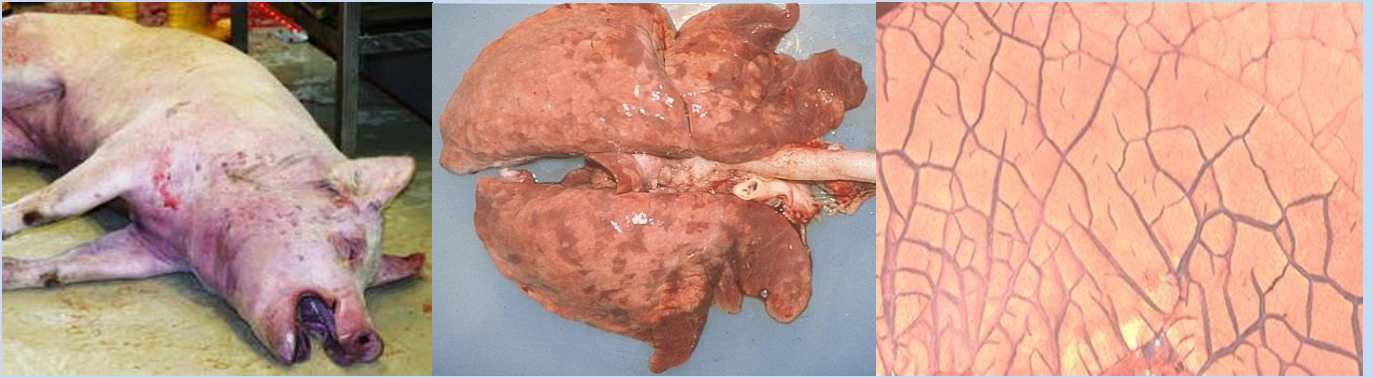
โรคไข้หวัดใหญ่สุกร หรือเรียกในชื่ออื่นว่า Swine Influenza (SI), Swine flu, Hog flu เกิดจากเชื้อไวรัส RNA ในวงศ์ Orthomyxoviridae สกุล Influenzavirus A ซึ่งเป็นไวรัสชนิดสายเดี่ยว แบบมีเปลือกหุ้ม เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 80-120 nm ไวรัสกลุ่มนี้จำแนกได้เป็นชนิด A, B และ C โดยชนิด A เท่านั้นที่ก่อโรคไข้หวัดใหญ่ในคนและสัตว์ ติดข้ามกันไปมาระหว่างคน สุกร สัตว์ปีก ได้ค่อนข้างง่ายมาก ที่ส่วนผิวไวรัสมีแอนติเจนยื่นออกมาเรียกว่า spike ซึ่งสามารถใช้จำแนกแยกออกเป็นซับไทป์ย่อยต่างๆ ตามโปรตีน Hemagglutinin ที่มี 16 ชนิด (H1-H16) และ Neuraminidase ที่มี 9 ชนิด (N1-N9) เช่น H1N1, H1N2, H3N2 เป็นต้น ในสภาพแวดล้อมที่เย็น เชื้อจะอยู่ในสิ่งแวดล้อมได้นาน แต่เชื้อถูกทำลายด้วยยาฆ่าเชื้อต่างๆ ได้ค่อนข้างง่าย

โรคนี้มีรายงานครั้งแรกในปี 1918 เป็นเชื้อต้นแบบที่เรียกว่า cH1N1 (classical H1N1) ในอดีตมีกระบาดเฉพาะในเขตหนาว ช่วงฤดูใบไม้ร่วงต่อเนื่องฤดูหนาวที่มักมีฝนตก แต่ต่อมาในยุโรปพบเชื้อเริ่มกลายพันธุ์เป็น H1N1 ที่มีความรุนแรงมากกว่าต้นแบบ โดยที่ปัจจุบันก็ยังคงพบมากที่สุดในยุโรป ไวรัสสายพันธุ์ย่อยอื่นๆ H1N2, H3N1, H3N2 ที่เกิดขึ้นใหม่นั้น มาจากการกลายพันธุ์ เปลี่ยนแปลงสารพันธุกรรม หรือเกิดการรวมตัวแลกเปลี่ยนสารพันธุกรรมระหว่างสายพันธุ์มากกว่า 2 ชนิดขึ้นไป ทั้งสายพันธุ์ในสุกรเอง หรือข้ามชนิดสัตว์กันระหว่างคน สุกร และสัตว์ปีกหลายชนิดก็ได้เช่นกัน ดังนั้นไข้หวัดใหญ่จึงระบาดแพร่เชื้อติดต่อกันได้ง่ายมาก มีหลักฐานรายงานทั่วโลกที่แสดงว่าคนแพร่เชื้อให้สุกรได้ และไข้หวัดใหญ่สุกรสายพันธุ์ต่างๆ นั้นก็สามารถติดต่อสู่มนุษย์ได้ (zoonosis) แต่โดยปกติจะเกิดขึ้น และเป็นสาเหตุให้คนป่วยตายได้ไม่บ่อยนัก ไม่เหมือนกับไข้หวัดใหญ่ในสัตว์ปีกที่เรามักเรียกกันว่า ไข้หวัดนก ด้วยปัจจุบันระบบการเลี้ยงเป็นฟาร์มอุตสาหกรรมที่หนาแน่น โรคนี้จึงพบได้ทั่วไป คงอยู่ ติดวนเวียนในเกือบทุกฟาร์ม แพร่ระบาดได้อย่างรวดเร็ว อาจพบได้ตลอดทั้งปี อาจไม่ขึ้นกับฤดูกาล แต่อย่างไรก็ตามอุบัติการณ์ระบาดที่พบมากที่สุดก็ยังพบในช่วงปลายฝนต้นหนาวอยู่ดี และมักแสดงอาการเป็นแบบแฝง หรือไม่ชัดเจนมากขึ้น รายงานพบว่าฟาร์มสุกรในไทยส่วนใหญ่มักพบเป็นสายพันธุ์ H3N2 และ H1N1 แต่ H1N2 ก็เคยมีรายงานในไทยด้วยเช่นกัน

ไวรัสที่ติดเข้าสู่ฟาร์มครั้งแรกมักมากับสุกรใหม่ ไวรัสจากสุกรป่วยจะออกมากับลมหายใจ ไอ จาม น้ำมูก น้ำลาย สิ่งคัดหลั่งจากจมูกหรือปาก สุกรที่เป็นตัวไวรัสจะติดผ่านการหายใจเท่านั้น อาจผ่านการสัมผัสทางตรงกับสารคัดหลั่งเหล่านั้น หรือได้รับไวรัสทางอ้อมผ่านอากาศ คน วัสดุ อุปกรณ์ เสื้อผ้า รองเท้า ยานพาหนะ ได้เหมือนโรคทั่วไปอื่นๆ กลไกการก่อโรคไข้หวัดใหญ่สุกรคล้ายคลึงกับไข้หวัดใหญ่ในคน ไวรัสเข้าสู่ตัวสุกรทางเยื่อจมูก เยื่อเมือกในทางเดินหายใจ ในส่วนโพรงจมูก คอหอยส่วนจมูก หลอดลม และปอด ทำให้เกิดการอักเสบ และตายของเซลล์เยื่อจมูกทางเดินหายใจ สารลดแรงตึงผิวที่เซลล์ถุงลมปอดมีน้อยลง ส่งผลต่อการทำงานของเซลล์แมโครฟาจที่ปอดชนิด PAM พบมีของเหลวซึมเยื่ออุตันในทางเดินหายใจ เชื้อมีระยะฟักตัวประมาณ 1-3 วัน ทำให้เกิดอาการทางคลินิกแบบหลอดลมและปอดอักเสบ รวมถึงภาวะปอดแฟบร่วมด้วย อัตราการติดโรคนี้จะสูงเกือบ 100% อัตราการตายจะต่ำมากไม่ถึง 1% ระยะเวลาป่วยค่อนข้างสั้น หากไม่มีการติดโรคแทรกซ้อนส่วนใหญ่จะฟื้นตัว และหายได้เองภายใน 5-7 วัน โดยที่โรคนี้ไม่มีภาวะติดเชื้อมานาน หรือจะไม่เป็นพาหะแพร่เชื้อภายหลังหายป่วยแล้ว

อาจพบการป่วยได้ในลูกสุกรตั้งแต่ช่วงหลังหย่านม ซึ่งกลุ่มนี้ลูกสุกรจะได้รับภูมิต้านทานนมแม่ไม่สูงนัก แต่หากได้รับมาก่อนข้างสูงแล้ว จะทำให้การติดเชื้อและเกิดโรครุนแรง เป็นช่วงอนุบาลระยะท้าย ถึงตลอดช่วงขุน อาการทางคลินิกที่สำคัญของไข้หวัดใหญ่สุกรคือ ซึม เบื่ออาหาร นอนซึม ไข้สูงเฉียบพลันถึง 40.5-41.7 C ร่วมกับมีน้ำมูก น้ำตา หอบ ไอเป็นพักๆ หายใจลำบากกระแทก หายใจทางปาก ในส่วนของแม่พันธุ์อาจพบความไม่สมบูรณ์พันธุ์เกิดขึ้นได้จากภาวะไข้สูง เช่น แท้ง ตายแรกคลอด แรกเกิดอ่อนแอ ที่สำคัญมากและน่าสนใจที่สุดคือ ไข้หวัดใหญ่สุกรมักติดเชื้อมาร่วมกับไวรัสอื่นๆ

เช่น PRRS หรือเซอร์โคไวรัส อหิวาต์สุกร ช่วยเสริมให้มีความรุนแรงของโรคมมากกว่าปกติ ทั้งยังเป็นปัจจัยให้ติดและป่วยจากแบคทีเรียก่อโรคอื่นในฟาร์มเช่น APP แกลสเซอร์ พาสเจอร์โลซิส มัยโคพลาสมา สเตปโตคอกคัส ร่วมด้วย ช่วยกันก่อโรคให้รุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นความเสียหายจากกลุ่มโรคระบบทางเดินหายใจซับซ้อนในสุกร (PRDC) ซึ่งยังคงพบมากในวงการเลี้ยงสุกรทุกวันนี้ รอยโรคไขหวัดใหญ่สุกรที่มองเห็นด้วยตาเปล่าคือ ปอด และหลอดลมอักเสบ ปอดบวมน้ำ มองเห็นสารน้ำอยู่ใน Interlobular septa ของปอดอย่างชัดเจน ปอดแฟบ และแข็งตัว

โรคนี้สามารถวินิจฉัยได้จากประวัติ และอาการที่เกิดขึ้นรวดเร็ว รุนแรง และเฉียบพลัน มักเป็นทั้งฝูง การยืนยันเชื้อไวรัสนิยมตรวจด้วยวิธี PCR จากปอด หรือป้ายเชื้อจากช่องจมูก วิธีอื่นที่สามารถตรวจได้อีกเช่น FAT, IHC เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีการพัฒนาชุดตรวจสำเร็จรูปที่ค่อนข้างสะดวกในการใช้งานเพื่อหาแอนติเจนของไวรัสแล้วด้วย ส่วนการตรวจระดับแอนติบอดีที่จำเพาะต่อเชื้อด้วยวิธี ELISA หรือซีรัมวิทยาอื่นๆ นั้นอาจยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ เนื่องจากมีซับไทป์ย่อยต่างๆ มากมาย แอนติบอดีที่เกิดขึ้นก็จำเพาะต่อซับไทป์เดียวกันเท่านั้น

เนื่องจากเป็นโรคไวรัสจึงไม่มีการรักษาที่จำเพาะเจาะจง รักษาตามอาการเท่านั้นด้วยยาปฏิชีวนะ ยาลดไข้แก้ อักเสบ สารน้ำ เกลือแร่ วิตามิน เน้นให้ความอบอุ่น สบาย มีอากาศถ่ายเท ได้รับอาหารและน้ำคุณภาพดี มีปริมาณเพียงพอ การป้องกันโรคไขหวัดใหญ่สุกรนี้ยังคงใช้หลักการระบบความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosecurity) ที่ดี เช่นเดียวกับโรคอื่นๆ ในสุกร ไม่แตกต่างกันมากนัก ที่น่าสนใจและนิยมกันในต่างประเทศคือ การทำวัคซีนป้องกันโรค วัคซีนนั้นมีหลายรูปแบบ ที่นิยมกันมากที่สุดเห็นจะเป็นวัคซีนเชื้อตาย โดยภูมิคุ้มกันที่เกิดขึ้นมีทั้งชนิดสารน้ำ หรือแอนติบอดี และชนิดฟิงเซลล์ ซึ่งภูมิคุ้มกันต่อโรคนั้นเกิดขึ้นได้ค่อนข้างเร็วตั้งแต่ 7-10 วันขึ้นไป คงอยู่ค่อนข้างยาวนาน และมีประสิทธิภาพในการกำจัดเชื้อไวรัสสายพันธุ์เดียวกัน หรือสายพันธุ์เดิมได้ดีมาก โดยที่ภูมิคุ้มกันจากแม่สุกรสามารถคุ้มครองถ่ายทอดไปยังลูกได้นานประมาณ 4-14 สัปดาห์

ขณะนี้ในไทยเริ่มนำวัคซีนป้องกันโรคไขหวัดใหญ่สุกรมาจำหน่ายในรูปแบบเชิงการค้ากันบ้างแล้ว แต่ช่วงเริ่มแรกนี้อาจยังไม่ใช้กันทั่วไปมากนัก ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ดังนั้นหากตัดสินใจไม่ใช้จะต้องเน้นกระบวนการควบคุมและป้องกันโรคด้วยวิธีอื่นๆ โดยเฉพาะความปลอดภัยทางชีวภาพไปพลางก่อน แต่หากฟาร์มใดพร้อมแล้ว การใช้วัคซีนชนิดนี้ก็น่าจะใช้ประโยชน์มหาศาลในแง่สุขภาพสุกร สถานภาพฝูง การควบคุมโรค และผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ แต่ทั้งนี้มีความมองแต่ตัวโรคไขหวัดใหญ่เอง เพราะแม้ว่าดูเหมือนจะไม่มีพิษสงที่รุนแรง ก่อความเสียหายก็ไม่มากนัก คนไม่ค่อยสนใจ แต่ด้วยความที่ร้ายเงิบ เมื่อใดก็ตามที่เจอกับวายร้ายตรงๆ เช่น PRRS เซอร์โคไวรัส อหิวาต์สุกร ก็พร้อมที่จะสร้างความหายนะให้รุนแรงทวีคูณได้ทุกเมื่อ ดังเราจึงต้องบูรณาการควบคุม ป้องกัน และแก้ไขโรคอื่นๆ ที่เป็นองค์ประกอบ หรือเป็นหนึ่งในปัจจัยของ PRDC ร่วมด้วย “ปลายฝนต้นหนาว รักษาสุขภาพกันทั้งคนและหมู่นะครับ

เอกสารอ้างอิง

โรคติดเชื้อไวรัสสุกร ภาคปฏิบัติ (Viral Diseases of Swine in Practice).

โดย รศ. น.สพ. กิจจา อุไรรงค์.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กันยายน 2555. 298 หน้า

Diseases of Swine 9th edition. 2006. Blackwell Publishing.